

بازآفرینی و آزمون فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی شهر تهران

سیدهادی صادقی^{۱*} - محمود قنادان^۲

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه تهران

۲. استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۲/۲۷، تاریخ تصویب: ۱۳۸۸/۵/۱۸)

چکیده

هدف اصلی این مقاله بازآفرینی و آزمون فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی شهر تهران است. جامعه آماری پژوهش را صاحب‌نظران در سه حیطه علمی (اعضای هیأت علمی دانشگاه)، تخصصی (کارشناسان مراکز کارآفرینی) و اجرایی (اعضای هیأت مدیره موسسات آموزشی) تشکیل داده و به صورت روش سرشماری کامل با توجه به شاخص‌های تدوین شده، ۷۶ نفر را شامل می‌شود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات این طرح، پرسش‌نامه‌ی تدوین شده توسط محقق بوده و اعتبار پرسش‌نامه در مولفه‌های فرایند کارآفرینی در طیف ۰/۹۱ تا ۰/۹۶، به دست آمد. در تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آمار توصیفی و آزمون‌های دو استفاده شده و نتایج به دست آمده از پژوهش عبارت است از: (۱) مؤلفه‌های ارایه‌ی الگوی مناسب فرایند کارآفرینی که هشت مؤلفه تشکیل‌دهنده‌ی آن است که عبارتند از: فرصت‌شناسی، ایده‌پردازی، امکان‌سنجی، تأسیس موسسه، تجهیز و تخصیص منابع، تولید، بازاریابی و فروش و توسعه؛ (۲) با توجه نتایج به دست آمده صاحب‌نظران الگوی مناسب فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی را مهم و در حد ۹۳٪ بررسی کردند. در اولویت‌بندی نهایی از بحث فرایند در طراحی الگو به نتیجه‌گیری زیر می‌رسیم: فرصت‌شناسی در اولویت اول (۱۰۰٪)؛ تأسیس موسسه و توسعه در اولویت دوم (۹۹٪)؛ بازاریابی و فروش در اولویت سوم (۹۶٪)؛ ایده‌پردازی در اولویت چهارم (۹۵٪)؛ امکان‌سنجی در اولویت پنجم (۹۱٪)؛ تجهیز و تخصیص منابع در اولویت ششم (۷۶٪) و تولید در اولویت هفتم (۷۵٪) قرار دارد.

واژه‌های کلیدی: بازآفرینی، فرایند کارآفرینی، موسسات آموزشی، دانشگاه، کسب‌وکار

مقدمه

سهم آموزش چه در نیروی فکری خلاق به عنوان تکامل بخش روند تولید و چه در کار ساده به عنوان پشتوانه‌ی تداوم تولید بسیار پرارزش است (قنادان، ۱۳۸۴: ۶). در محیط دانشگاهی با توجه به این که امروزه جوامع مخارج قابل ملاحظه‌ای برای آموزش متحمل می‌شوند، بنابراین دانشگاه‌ها نیز با مشکلات روز افزونی روبه‌رو بوده و بسیاری از مؤسسات آموزشی مجبور هستند مأموریت و راهبردهای کلی خود را مجدد ارزیابی کنند. وجوه دولتی در حال کاهش یافتن بوده و میزان پاسخ‌گویی در مورد استفاده از این وجوه افزایش می‌یابد. با این ضرورت‌های مالی، دانشگاه‌ها باید گزینه‌های دیگری برای ایجاد درآمد و پشتیبانی از مأموریتشان، جست‌وجو کنند. این مساله که ایران در میان کشورهای جهان براساس شاخص‌های توسعه‌ی انسانی در رتبه‌ی ۹۸ جای دارد (گزارش توسعه‌ی انسانی سازمان ملل، ۲۰۰۲) و طبق یافته‌های مرکز آمار ایران، هم‌اکنون بیش از سه میلیون نفر بیکار و جویای کار هستند که سهم قابل توجهی از آن‌ها را فارغ‌التحصیلان دانشگاهی تشکیل می‌دهند (بازرگان و جعفرزاده، ۱۳۸۳: ۲۰۷) که ضرورت انجام این‌گونه پژوهش‌ها را الزام‌آور کرده و ایجاد کارآفرینی که در آن پویایی، نوآوری و تولید علم در اقتصاد، آموزش و سیاست به شکوفایی برسد لازمه‌ی حل چالش‌های زیر است (رپکه^۱، ۲۰۰۴: ۲۲).

(۱) چالش محیطی؛ (۲) چالش‌های آموزشی؛ (۳) چالش اخلاقی و حق مالکیت
این پژوهش به‌عنوان آغازی در مسیر کم کردن شکاف بین دانشگاه و محیط کسب‌وکار و صنعت انجام شده تا باعث تعدیل چالش‌های محیطی و ارتقای توان‌مندی‌ها و شایستگی‌های کارآفرینی شود.

با این توصیف؛ سؤال‌های پژوهش عبارت‌اند از: مولفه‌های الگوی فرایند کارآفرینی چیست؟ و الگوی فرایند کارآفرینی در مؤسسات آموزشی چگونه است؟

1- Ropke

هم‌چنین هدف کلی پژوهش بازآفرینی و آزمون فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی شهر تهران بوده و اهداف ویژه‌ی این پژوهش عبارت‌اند از: تعیین مولفه‌های الگوی فرایند کارآفرینی و طراحی الگوی فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی از نظر صاحب‌نظران.

فرایند کارآفرینی^۱

طبق فرهنگ وبستر، جریان هدف‌مند برای شناخت و سامان‌دهی فرصت‌ها و بررسی امکان ایجاد موقعیت‌های شغلی با در نظر گرفتن توان‌مندی‌های اجرایی در مسیر کسب و کار را که همراه ارزیابی و توسعه است، فرایند کارآفرینی می‌گویند. در واقع موفقیت کارآفرینی به نتایج این فرایند بستگی دارد، از این رو یکی از راه‌های کسب موفقیت، ارزش‌یابی برون‌داد فرصت‌های قابل شناسایی بوده که نیازهای قابل پیش‌بینی جذب سهام‌داران و نظر مشتریان، اعضای سازمانی در بخش‌های مختلف اجتماعی را مدنظر قرار می‌دهد (بروکنر، هیگینز و لو^۲، ۲۰۰۴:۲۰۶).

تلاش محققان در ارایه‌ی الگوهای کارآفرینی با توجه به جنبه‌های رویکردهای رفتاری، اقتصادی و مدیریتی کارآفرینی انجام شده و به صورت کلی می‌توان دو دسته الگو را ارایه کرد: الگوهای محتوایی و الگوهای فرایندی (الگوهای فرایندی چندبعدی که می‌توان از جمله به الگوی بايوم^۳ (۲۰۰۱:۳۰۳). الگوی لیچرون^۴ (۱۹۹۱:۶۱). الگوی کادین سلوین^۵ (۱۹۹۱:۲۵) اشاره کرد) (الگوهای فرایندی رویدادی که می‌توان از جمله به الگوی مایلر فریزن^۶ (۱۹۸۲:۲۵). الگوی فرایندی گاتنر^۷ (۱۹۸۵) - هبر و ریچل^۸، ۲۰۰۵:

1- process of Entereprenrship

2 - Brockner & Higgins & Low

3 - Baum.

4 - Lischeron

5 - Slevin, Covin

6 - Friesen, Miller

7 - Gartner

8 - Haber & Reichel

۱۲۳) - الگوی فرایندی مرکز علمی کارآفرینی دانشگاه آکادیا^۱ (۲۰۰۲: ۲) - الگوی فرایندی پرتوریوس، نیمن و ون وورن^۲ (۲۰۰۶: ۴۱۵) و - الگوی فرایندی دانشگاه کامپوز سافولک^۳ (۲۰۰۷: ۱). اشاره کرد. (شاه حسینی، ۱۳۸۳).

با توجه به ارزیابی‌های انجام شده مشخص شد که نمی‌توان صرفاً به یک الگوی مفهومی برگرفته از نظریه‌های محققان خارجی اکتفا کرد. ضرورت بازآفرینی مفهومی یک نظام نظری برای تبیین فرایند کارآفرینی در جامعه‌ی ایرانی ایجاب می‌کند تا با بهره‌گیری از عناصر مفهومی نظریه‌های موجود در این حوزه به بازآفرینی یک نظریه‌ی قابل انعطاف با شرایط ایران پرداخت. این تحقیق در تلاش است تا از عناصر نظریه‌ی موجود با اتکا به شواهد عینی در موسسات آموزشی به تدوین و تألیف این نظام نظری بپردازد.

اکنون با معرفی مولفه‌های پیشنهادی محققان کارآفرینی در قالب یک جدول تطبیقی (جدول شماره ۱) به‌طور دقیق می‌توان فهمید که عناصر قابل انطباق و الگوی ترکیبی قابل تطبیق با شرایط ایران چگونه در کنار یک‌دیگر سازمان یافته‌اند.

جدول ۱. مولفه‌های فرایند کارآفرینی با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران عناصر استخراجی تحقیق

سال	صاحب‌نظر	عناصر اساسی فرایند کارآفرینی	منبع
۲۰۰۷	دانشگاه کامپوز سافولک	شناخت فرصت‌ها - ژرف‌اندیشی و ایده‌آفرینی - ویژگی‌های مهارتی - ویژگی‌های شخصیتی	دانشگاه کامپوز سافولک، ۲۰۰۷: ۱
۲۰۰۵	پرتوریوس و همکاران	عملکرد کارآفرینانه - مهارت‌های کارآفرینانه - انگیزش - مهارت‌های کسب‌وکار	پرتوریوس، نیمن و ون وورن، ۲۰۰۵: ۴
۲۰۰۴	دانشکده بابسون	آغاز کسب‌وکار - رشد - بلوغ کسب‌وکار - انجام فعالیت‌های اقتصادی و تولید	ریپکه: ۲۰۰۶: ۲۳
۲۰۰۳	رایموند	دانش کسب‌وکار محصول - ایجاد مهارت‌های انسانی - توسعه‌ی بینش یا چشم‌انداز	رایموند، ۲۰۰۳: ۲۸ - ۲۶
۲۰۰۲	هسیریچ و پیترز	توجه به موقعیت - خلق اندیشه - امکان‌سنجی نسبت به ایجاد کسب‌وکار - شروع کسب‌وکار توسعه	کریش، ۲۰۰۲: ۲
۲۰۰۲	پوستیگو	ایجاد کسب‌وکار - خلاقیت - سرمایه‌گذاری - طرح کسب‌وکار - مدیریت شغلی	پوستیگو، ۲۰۰۲: ۱۶
۲۰۰۲	دانشگاه آکادیا	جست‌وجو و فرصت‌شناسی - امکان‌سنجی - ارزیابی، اجرا و	ای. سی. اس. بی،

1 - Acadia University
 2 - Pretorius&Nieman and van Vuuren
 3 -University Campus Suffolk

سال	صاحب نظر	عناصر اساسی فرایند کارآفرینی	منبع
		توسعه سازی	۲:۲۰۰۲
۲۰۰۲	ریچارد تولوز	آگاهی و موقعیت شناسی - خلق چالش جدید - مدیریت مخاطرات، بقا و رشد	ابراهیم و سوفانی، ۴۲۲:۲۰۰۲
۲۰۰۱	کوراتکو و نافزیگر	چگونگی شکل گیری فعالیت های کارآفرینی - اجرا و پیاده سازی	کوراتکو و نافزیگر، ۷۳:۲۰۰۱
۲۰۰۰	ماسک	شروع کسب و کار - رشد کسب و کار - برنامه ریزی کار - بازاریابی - مدیریت منابع	ماسک، ۶۰:۲۰۰۰
۱۹۹۸	موریسون	راه اندازی کار جدید - شناسایی فرصت ها - خلاقیت - توسعه - مدیریت مالی	موریسون، ۱۹۹۸: ۱۳۴
۱۹۹۸	بریدج، کورومیز، باتلر، هانسن	شناسایی فرصت - آغاز به کار کسب و کار - کسب و کار مستمر	بریدج و کورومیز ۱۹۹۸ و باتلر و هانسن، ۱:۱۹۹۱ - ۱۶
۱۹۹۸	هیسریچ و پیترز	شناسایی فرصت - تدوین طرح کسب و کار - تأمین منابع مورد نیاز - اداره بنگاه	هیسریچ و پیترز، ۲۱:۱۹۹۸
۱۹۹۷	بای گریو	عوامل فردی، ویژگی های شخصیتی، عوامل اجتماعی و نقش فردی	بای گریو، ۱۹۹۷: ۳
۱۹۹۷	بارنی	حیطه های منابع فیزیکی - حیطه های منابع انسانی - حیطه های عمده ای ایجاد شرکت	هبر و ریچل، ۲۰۰۵: ۱۲۳
۱۹۹۶	هورنسی	آغاز کسب و کار - تصمیم گیری برای امکان سنجی	هورنسی، ۱۹۹۳: ۳۷
۱۹۹۴	موریس	ورودی ها و خروجی های کارآفرینی با توجه به عملکرد - ارزش، تولید محصولات جدید	موریس، ۱۹۹۴: ۳۱
۱۹۹۳	فرای	کارآفرین، فرصت، ساختار، منابع و راهبرد	فرای، ۱۹۹۳
۱۹۹۱	کادین سلوین	متغیرهای خارجی (عملکردهای تجاری) - متغیرهای داخلی (فرهنگ)	سلوین، ۱۹۹۱: ۲۵
۱۹۹۱	تیمونز	محیط، ویژگی های شخصیتی، انگیزه ها، رفتار، اهداف و نتایج	تیمونز، ۱۹۹۱
۱۹۹۱	لیچرون	ارزش های شخصیتی - شناخت فرصت ها - طراحی و ایجاد ایده - عملکرد و ارزیابی مجدد منابع	هبر و ریچل، ۲۰۰۵: ۱۲۳
۱۹۸۸	کاتز و گارتنر	قصد بر خلق - دسترسی به منابع برای خلق - توسعه	هبر و ریچل، ۲۰۰۵: ۱۲۳
۱۹۸۵	گارتنر	ایده آفرینی - شناخت فرصت ها - راهبرد توسعه - بافت محیط و تجربه های جدید	هبر و ریچل، ۲۰۰۵: ۱۲۳
۱۹۸۲	فریزن	متغیرهای محیطی - فرایند اطلاعات ساختاری - تصمیم گیری	فریزن، ۱۹۸۲: ۲۵
۱۹۸۰	پاول بارم رلی	ایجاد مخاطره جویی - توصیف امکان کارآفرینی - شاخص های تسریع فرصت	بارمرلی، ۱۹۸۰: ۳۳

یادگیری کارآفرینانه و فرایند رشد مؤسسات آموزشی

بررسی سازمان‌ها، مدیریت آن‌ها و تغییرات محیط خارجی که موسسه‌ها در آن‌جا واقع شده‌اند؛ آماده‌سازی و توسعه‌ی مباحث آموزشی، آماده‌سازی و توسعه‌ی رشته علوم تربیتی و مدیریت از طریق گسترش مهارت‌ها در سطح حرفه‌ای یا معادل آن؛ توسعه‌ی توانایی‌ها به منظور به کارگیری دانش و فهم مسایل علوم تربیتی و مدیریت تا مسایل پیچیده، هم به شکل نظام‌مند و هم خلاقانه، تا از این طریق فعالیت‌های مدیریتی ارتقا یابد؛ بالا بردن مهارت‌های مستمر یادگیری و پرورش فردی به گونه‌ای که بتواند با تکیه بر خود و توانایی‌های خود به کار پردازد و در مسایل آموزش و پرورش، مسایل تجاری و اجتماع به طور دایم حضور داشته باشد یادگیری کارآفرینانه و فرایند رشد مؤسسات آموزشی را آسان‌تر کرده و سرعت می‌بخشد (دیویس، هایذر و پاول^۱، ۲۰۰۲: ۴۱۰).

متناسب‌ترین نظریه‌ها در یادگیری کارآفرینانه محدود به دوحوزه هستند که شامل نظریه‌های پویا و تکاملی، یادگیری کارآفرینی از طریق شبکه‌ها و تأثیر ارتباط کسب و کارهای کوچک با یادگیری کارآفرینانه است (دیکنز و مارک فریل^۲، ۱۹۹۸: ۱۴۵).

شناخت آن‌چه که در فرایند کارآفرینی و در توضیح فعالیت‌های یادگیری مهم است، الزاماً عینی بوده و بدون ارزیابی قبلی از توان‌مندی‌های کارآفرینانه، ما نمی‌توانیم درباره‌ی تفاوت‌هایی مطمئن باشیم که درقبال چنین توان‌مندی‌هایی رخ می‌دهند. عوامل مهم یادگیری کارآفرینانه در مؤسسات آموزشی طبق رئوس توانایی‌ها و توان‌مندی‌های کارآفرینی زیر شناسایی شدند (دیکنز و مارک فریل، ۱۹۹۸: ۱۴۸).

- توانایی شبکه سازی؛
- توانایی گسترش تجارب و فرصت‌ها؛
- توانایی انعکاس راهبردها و اشتباهات گذشته؛
- توانایی دست‌یابی به منابع؛
- توانایی‌های «گروه کارآفرینی».

1 - DaviesHides and Powell James
2-Deakins andMark Freel

فرایند رشد مؤسسات آموزشی در ابعاد مختلف با توجه به الگوهای فرایند کارآفرینی عبارت‌اند: از فرصت‌شناسی، ایده‌پردازی، امکان‌سنجی، تاسیس موسسه، تجهیز و تخصیص منابع، تولید، بازاریابی و فروش و توسعه

روش‌شناسی تحقیق

از نظر هدف این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، از نوع روش توصیفی بوده و به صورت پیمایش به گردآوری داده‌ها اقدام می‌کند. در این پژوهش جامعه‌ی آماری مورد نظر را صاحب‌نظرانی تشکیل می‌دهند که در سه گروه صاحب‌نظران علمی، صاحب‌نظران اجرایی و صاحب‌نظران تخصصی تقسیم‌بندی می‌شود. به‌منظور جمع‌آوری نظرات صاحب‌نظران، کارکنان و خبرگان ذی‌ربط در حوزه‌ی کارآفرینی پس از شناسایی مؤسسات آموزشی که در حوزه کارآفرینی فعالیت داشتند، به آن‌ها مراجعه شد. در این مؤسسات آموزشی کارشناسان، خبرگان و صاحب‌نظران با تعیین وقت قبلی اقدام به یک گفت‌وگو و انتقال تجربه در حوزه‌ی کارآفرینی کردند. پس از آن پرسش‌نامه‌ای که تدوین شده بود در اختیار ایشان قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد که با تکمیل پرسش‌نامه ارزیابی‌های خود را درباره‌ی فرایند کارآفرینی در اختیار محقق قرار دهند.

حوزه‌ی داده‌های جامعه‌ی صاحب‌نظران صرفاً در محدوده‌ی آموزش عالی دانشگاه‌های دولتی و در زمینه‌ی آموزشی شهر تهران در نظر گرفته شده است که و نحوه‌ی انتخاب آن به صورت سرشماری کامل با توجه به شاخص‌ها و حوزه‌های اشاره شده در جداول شماره (۲ و ۳) انتخاب و دیدگاه‌های آن‌ها بررسی شد.

ابزار استفاده شده در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق بوده است. این پرسش‌نامه در مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت طراحی شده و حاوی ۵۲ سوال است. برای تدوین پرسش‌نامه ابتدا براساس مطالعه‌ی کتب، مقالات و پایان‌نامه‌های متعدد فارسی و لاتین، مباحث و مفاهیم مربوط به کارآفرینی بررسی شد و مولفه‌های کارآفرینی با نظرخواهی و مشورت متخصصان، اساتید راهنما و مشاور که برگرفته از کل مجموعه‌ی یافته‌ها است، تدوین شد. پس از آن با استناد به این مفاهیم و مولفه‌ها، مجموعه‌ای از مواد

فراهم و با این توصیف پس از تدوین نهایی پرسش نامه، مواد فراهم شده به متخصصان ارایه و پس از تایید، استفاده شد. با توجه به ارزیابی کیفی و تخصصی مولفه‌ها و مفاهیم و طراحی مواد، با استناد به نظرات متخصصان نوع روایی استفاده شده در ابزار از نوع روایی صوری و محتوایی است.

جدول ۲. توزیع جامعه آماری بر حسب شاخص

تعداد کل	تعداد بر حسب شاخص	صاحب نظران	شاخص های ملاک
۱۰۹	۲۸	(صاحب نظران علمی) اعضاء هیات علمی دانشگاه	معرفی گروه‌های آموزشی دانشکده‌ها فعالیت‌های پژوهشی و تالیف در زمینه کارآفرینی سوابق تدریس کارآفرینی
۳۹	۱۲	(صاحب نظران تخصصی) کارشناسان ارشد مراکز کارآفرینی	معرفی مدیران مراکز کارآفرینی فعالیت‌های پژوهشی و تالیف در زمینه آموزشی سوابق تدریس مباحث آموزشی
۱۶۵	۳۶	(صاحب نظران عملیاتی) موسسات آموزشی	سوابق فعالیت در آموزش تدریس مباحث مرتبط معرفی مدیران مراکز کارآفرینی

جدول ۳. ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه‌های آماری

تعداد کل	مدرک تحصیلی			جنسیت		صاحب نظران	
	فوق دکترا	دکترا	کارشناسی ارشد	کارشناسی	زن		مرد
۲۸	۳	۲۵	---	---	۶	۲۲	اعضای هیات علمی دانشگاه
۱۲	---	۲	۱۰	---	۴	۸	کارشناسان ارشد مراکز کارآفرینی
۳۶	---	---	۱۷	۱۹	۳	۳۳	مدیران موسسات آموزشی

ارزیابی روایی صوری و محتوایی در حقیقت به تأیید و یا نظریات اصلاحی صاحب نظران وابسته است، بدین منظور پرسش نامه‌ی تهیه شده به تک تک متخصصان ارایه و از آن‌ها خواسته شد تا پرسش نامه را با توجه به هدف تحقیق که بررسی مولفه‌های فرایند کارآفرینی است، ارزیابی کنند؛ نتایج به دست آمده از اظهار نظر متخصصان حاکی از آن

است که در موارد معدودی اصلاحات اعمال و در مجموع پرسش نامه برای دست یابی به هدف مورد نظر تحقیق، مناسب تشخیص داده شد.

برای محاسبه‌ی اعتبار از روش برآورد ضریب آلفای کرونباخ که یکی از روش‌های محاسبه‌ی اعتبار و میزان هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری است، استفاده شده و بدین منظور پرسش نامه به وسیله‌ی نرم‌افزار SPSS محاسبه شده که اعتبار سئوالات از طریق آلفای کرونباخ به صورت جدول شماره (۴) به دست آمده است.

جدول ۴. مقادیر آلفای کرونباخ برای مولفه‌های فرایند کارآفرینی

مقدار آلفای کرونباخ	شماره سئوالات	مولفه‌های اصلی
۰/۹۱	۱ تا ۴	شناسایی و تشخیص فرصت
۰/۹۴	۵ تا ۱۰	ایده‌پردازی
۰/۹۲	۱۱ تا ۱۷	امکان‌سنجی
۰/۹۶	۱۸ تا ۲۳	تاسیس شرکت
۰/۹۴	۲۴ تا ۲۹	تجهیز و تخصیص منابع
۰/۹۴	۳۰ تا ۳۵	تولید
۰/۹۵	۳۶ تا ۴۲	بازاریابی و فروش
۰/۹۵	۴۳ تا ۴۸	توسعه

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی هم‌چون شاخص‌های گرایش مرکزی و شاخص‌های پراکندگی بررسی و ارایه شده است. نظر خبرگان درباره‌ی مؤلفه‌های الگوی فرایند کارآفرینی نیز بررسی و محاسبه شده و هم‌چنین از آمار استنباطی آزمون خی دو (χ^2) برای بررسی تفاوت نظرات خبرگان درباره‌ی مؤلفه‌های مختلف استفاده شده است.

مؤلفه‌های الگوی فرایند کارآفرینی

به منظور پاسخ‌گویی به این سئوال ابتدا باید متون تحقیقاتی و نظری مربوطه را مطالعه و با توجه به مفاهیم و مولفه‌های مطرح شده به تنظیم ابعاد مشترک و غالب در متون تحقیقاتی دست یافت. بدین منظور پس از مراجعه به متنهای مرتبط، نتایج در جدول شماره (۵) نشان داده شده است. با استناد به یافته‌ها، برای هر یک از مفاهیم و مولفه‌های مطرح شده و میزان

طرح آن در متون مختلف گزارشی ارایه شده که نتایج این یافته‌ها را در جدول شماره (۵) ملاحظه می‌کنید.

جدول ۵. معرفی مولفه‌های فرایند کارآفرینی و زیر مجموعه‌های آن

مؤلفه‌های زیر مجموعه	مؤلفه‌ها
فرصت‌های بالقوه‌ی کسب و کار - امکانات جدید - فرصت‌های متنوع کسب و کار - تغییرات محیطی	فرصت‌شناسی
منابع ایده‌های جدید - آفرینش ایده - اطلاعات و دانش - شبکه‌های اجتماعی - تجربه‌های کارآفرینی - عوامل شناختی و رفتاری	ایده‌پردازی
نحوه‌ی نوشتن برنامه‌ی کسب و کار - محتوای یک طرح کسب و کار - امکان فعالیت‌های آموزشی - امکان قانونی و حقوقی در راه‌اندازی موسسه - فهرست‌بندی فرضیه‌ها (شرایط بازار، اهداف نهایی و....) - برآورد هزینه‌های متحمل و ریسک‌های بالقوه - امکان‌سنجی اجرایی فعالیت‌ها	امکان‌سنجی
انواع راه‌اندازی موسسه - ارکان موسسه (مجامع عمومی، هیأت مدیره، بازرس) - وظایف و اهم تصمیمات مجمع عمومی موسسه - انواع موسسه و مقررات ناظر بر آن - نحوه‌ی تأسیس و مسایل حقوقی ثبت موسسه آموزشی - راه‌اندازی شرکت و تجارت الکترونیکی	تأسیس موسسه
تأمین و جذب سرمایه - مدیریت و سازمان‌دهی افراد - عوامل مؤثر در تجهیز و تخصیص منابع - مشخصه‌ها و روندهای تجهیز و تخصیص منابع - الگوهای تخصیص منابع - تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری	تجهیز و تخصیص منابع
مدیریت عملیات - نظام تولید انعطاف‌پذیر - فرایندهای تولید خدمات - سازمان‌دهی کسب و کارهای خدماتی - تولید سفارشی - کیفیت در خدمات	تولید
تبلیغات - پیشبرد فروش - روابط عمومی - فروشندگی شخصی - بازاریابی مستقیم - قیمت‌گذاری - برنامه‌ریزی بازاریابی	بازاریابی و فروش
نمونه‌های کارآفرینان موفق - مستندات تحقق یافته‌ی کارآفرینی - اقتصاد آموزش - شیوه‌های فعالیت‌های کسب و کار خدماتی - راه‌کارهای توسعه - مدیریت و برنامه‌ریزی بلندمدت	توسعه

الگوی فرایند کارآفرینی موسسات آموزشی

اعضای هیأت علمی میزان توجه و اهمیت به فرایند کارآفرینی را حدود ۹۲ درصد و در حد بالا و زیاد ارزیابی کرده و حدود ۸ درصد را به صورت متوسط ارزیابی کرده‌اند. این

موضوع نشان‌دهنده‌ی اهمیت بالای فرایند کارآفرینی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه است. موسسات آموزشی، فرایند کارآفرینی را حدود ۹۰ درصد و در حد زیاد ضروری دانسته و ۱۰ درصد از اعضای هیأت مدیره این موسسات ضرورت فرایند کارآفرینی را در حد متوسط در نظر گرفتند.

در واقع هیچ کدام از اعضای صاحب‌نظر موسسات آموزشی نظری خارج از حد متوسط نسبت به ضرورت فرایند ارایه نداده‌اند که این موضوع نشان‌دهنده‌ی اهمیت فرایند کارآفرینی در موسسات آموزشی است. در حدود ۹۵ درصد از کارشناسان ارشد مراکز کارآفرینی ضرورت آگاهی از فرایند کارآفرینی را برای موسسات آموزشی زیاد ارزیابی کرده و حدود ۵ درصد از این مراکز ضرورت اهمیت این فرایند را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. نظر کارشناسان مراکز کارآفرینی به نسبت اعضای هیأت علمی و نیز هیأت مدیره‌ی موسسات آموزشی درصد بالاتری را به ضرورت آگاهی از فرایند کارآفرینی اختصاص داده‌اند.

به‌منظور مقایسه‌ی نتایج مراکز مختلف با یک‌دیگر و احتمال تفاوت در ارزیابی مراکز مختلف درباره‌ی مولفه‌های فرایند کارآفرینی، از مجذور خی استفاده شد. با توجه به مقادیر به‌دست آمده مجذور خی دو و سطح اطمینان وابسته به آن هیچ‌یک از مقادیر معنی‌دار نیست. با این توصیف می‌توان گفت که تفاوتی در داوری صاحب‌نظران درباره‌ی اهمیت مولفه‌های بیان شده در الگو وجود ندارد و همه‌ی آن‌ها در این باره یکسان داوری کرده و نظرشان مشابه است.

در جمع‌بندی کلی از نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه، اعضای هیأت مدیره موسسات آموزشی و نظر کارشناسان مراکز کارآفرینی درباره‌ی میزان اهمیت فرایند کارآفرینی در قالب مولفه‌های هشت گانه (فرصت‌شناسی، ایده‌پردازی، امکان‌سنجی، تأسیس موسسه، تجهیز و تخصیص منابع، تولید، بازاریابی و فروش و توسعه) برای ارایه‌ی الگوی مناسب کارآفرینی، ابتدا به نظرات صاحب‌نظران حیطه‌های علمی، تخصصی و اجرایی پرداخته شده و در ادامه به یک اجماع کلی از نظرات مختلف برای ارایه‌ی یک الگو دست یافتیم. مولفه‌های فرایند کارآفرینی مدنظر خبرگان در چه سطحی از اهمیت قرار دارد؟ این

یافته‌ها کمک می‌کند تا براساس آن یک الگوی مناسب برای موسسات آموزشی ارائه کنیم.

جدول ۶. بررسی نظر صاحب‌نظران درباره‌ی فرایند کارآفرینی

فرایند کارآفرینی	اعضای هیأت علمی	موسسات آموزشی	مراکز کارآفرینی	سطح معنی داری	
				X ²	p
فرصت‌شناسی	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
ایده‌پردازی	۹۳	۹۴	۱۰۰	۰,۸	P=/.6 معنی دار نیست
امکان‌سنجی	۸۹	۹۴	۸۳	۱,۴	P=/.4 معنی دار نیست
تأسیس موسسه	۱۰۰	۹۷	۱۰۰	۱,۱۲	P=/.5 معنی دار نیست
تجهیز و تخصیص منابع	۷۹	۶۷	۱۰۰	۵,۶	P=/.05 معنی دار نیست
تولید	۸۲	۶۹	۷۵	۱,۳۴	P=/.5 معنی دار نیست
بازاریابی و فروش	۸۹	۱۰۰	۱۰۰	۵,۳	P=/.06 معنی دار نیست
توسعه	۱۰۰	۹۷	۱۰۰	۱,۱	P=/.5 معنی دار نیست

بحث و نتیجه

یافته‌های پژوهشی مربوط به مؤلفه‌های الگوی فرایند کارآفرینی نشان‌دهنده‌ی سیری هماهنگ و زنجیره‌ای در مؤلفه‌های یادشده است. براساس مطالعه و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از بررسی نظریه‌ها و سوابق پژوهشی، این مسأله قابل تأمل است که تحقیقات انجام شده ابعاد فرایند کارآفرینی را گام به گام توصیف کرده و رسیدن به هر مرحله را منوط به طی کردن مرحله‌ی قبلی دانسته است. همان‌طور که هیسریچ (هیسریچ و پیترز، ۲۰۰۲) بیان می‌کند، فرایند کل واحدی است که با ارزیابی موقعیت و تشخیص فرصت‌ها آغاز و طی مراحل سلسله‌وار منجر به بازدهی می‌شود. وی تأکید دارد که حدفواصل بین فرصت‌شناسی و خروجی را عوامل محیطی و توان‌مندی‌های فردی در برمی‌گیرد.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده می‌توان به این نتیجه رسید که فرایند کارآفرینی سیری است که از فرصت‌شناسی آغاز و به ایده‌پردازی امکان‌سنجی، تأسیس موسسه، تجهیز و تخصیص منابع، تولید، بازاریابی و فروش و در نهایت به توسعه می‌انجامد. در

موافقت با این الگو، تفاوتی بین صاحب‌نظران دیده نمی‌شود.

در برآیند کلی از بُعد فرایند کارآفرینی و ارایه‌ی الگو بر مبنای آن، با بررسی نظر اکثر صاحب‌نظران به این نتیجه می‌توان دست یافت که حدود ۹۳ درصد، ارایه الگو بر مبنای فرایند کارآفرینی برای موسسات آموزشی را ضروری دانسته و هر سه گروه خبرگان بر این نظر تأکید دارند که طراحی الگوی کارآفرینی باید بر مبنای عناصر تشکیل‌دهنده‌ی فرایند انجام شود.

نتیجه‌گیری نهایی نظر آن‌ها درباره‌ی میزان اهمیت هر یک از ابعاد در الگوی کارآفرینی عبارت است از:

ضرورت بعد فرصت‌شناسی در طراحی الگو برای موسسات آموزشی در نظر صاحب‌نظران ۱۰۰٪ بوده و بالاترین الویت را در میان مؤلفه‌های فرایند کارآفرینی دارا است. یافته‌های پژوهش‌های احمدی (۱۳۸۳)، میرعرب (۱۳۸۶)، آک باساران، وست هد و رایتریال (۲۰۰۱) با این یافته‌ها هم‌خوانی دارد.

ضرورت مؤلفه‌ی ایده‌پردازی در طراحی الگو برای موسسات آموزشی از نظر صاحب‌نظران، حدود ۹۵ درصد است. یافته‌های حسن مرادی (۱۳۸۱)، احمدی (۱۳۸۳)، میرعرب (۱۳۸۶)، سارا جک و آلیستر آندرسون (۱۹۹۹)، ادهمی (۱۳۸۳) با این مسأله هم‌خوانی دارد.

ضرورت بُعد امکان‌سنجی در طراحی الگوی مناسب برای موسسات آموزشی از نظر خبرگان حدود ۹۱ درصد است. این یافته‌ها با تحقیقات احمدی (۱۳۸۳)، میرعرب، (۱۳۸۶)، احمدی (۱۳۸۳)، آک باساران، وست هد و رایتریال (۲۰۰۱)، پوستیگو (۲۰۰۲) هم‌سو است.

اولویت اساسی بعدی، تأسیس موسسه بوده و در ارایه‌ی الگوی مناسب برای موسسات آموزشی از نظر صاحب‌نظران حدود ۹۹ درصد است. این یافته‌ها با پژوهش‌های حسن مرادی (۱۳۸۱)، احمدی (۱۳۸۳)، کلودیا، تونین، بورن و ون دیتو (۲۰۰۱)، ماسک (۲۰۰۰) هم‌خوانی دارد.

ضرورت مؤلفه‌ی تجهیز و تخصیص منابع در طراحی الگوی مناسب کارآفرینی برای

مؤسسات آموزشی از نظر خبرگان حدود ۷۶ درصد است. پژوهش‌های انجام شده، کلودیا، تونین، بورن و ون دیتو (۲۰۰۱)، ماسک (۲۰۰۰) در این باره تأکید و توجه کرده است. ضرورت مؤلفه‌ی تولید در ارایه‌ی الگوی مناسب کارآفرینی در مؤسسات آموزشی، از نظر صاحب‌نظران ۷۵ درصد است. یافته‌های مدنظر با نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط مرادی (۱۳۸۱)، ماسک (۲۰۰۰) هم‌خوانی دارد. ضرورت بُعد بازاریابی و فروش در طراحی الگوی مناسب کارآفرینی مؤسسات آموزشی از نظر صاحب‌نظران حدود ۹۶ درصد است. این یافته‌ها با تحقیقات، سکتون (۱۹۹۷)، کلودیا، تونین، بورن و ون دیتو (۲۰۰۱)، ماسک (۲۰۰۰)، رایموند (۲۰۰۳) هم‌سو است.

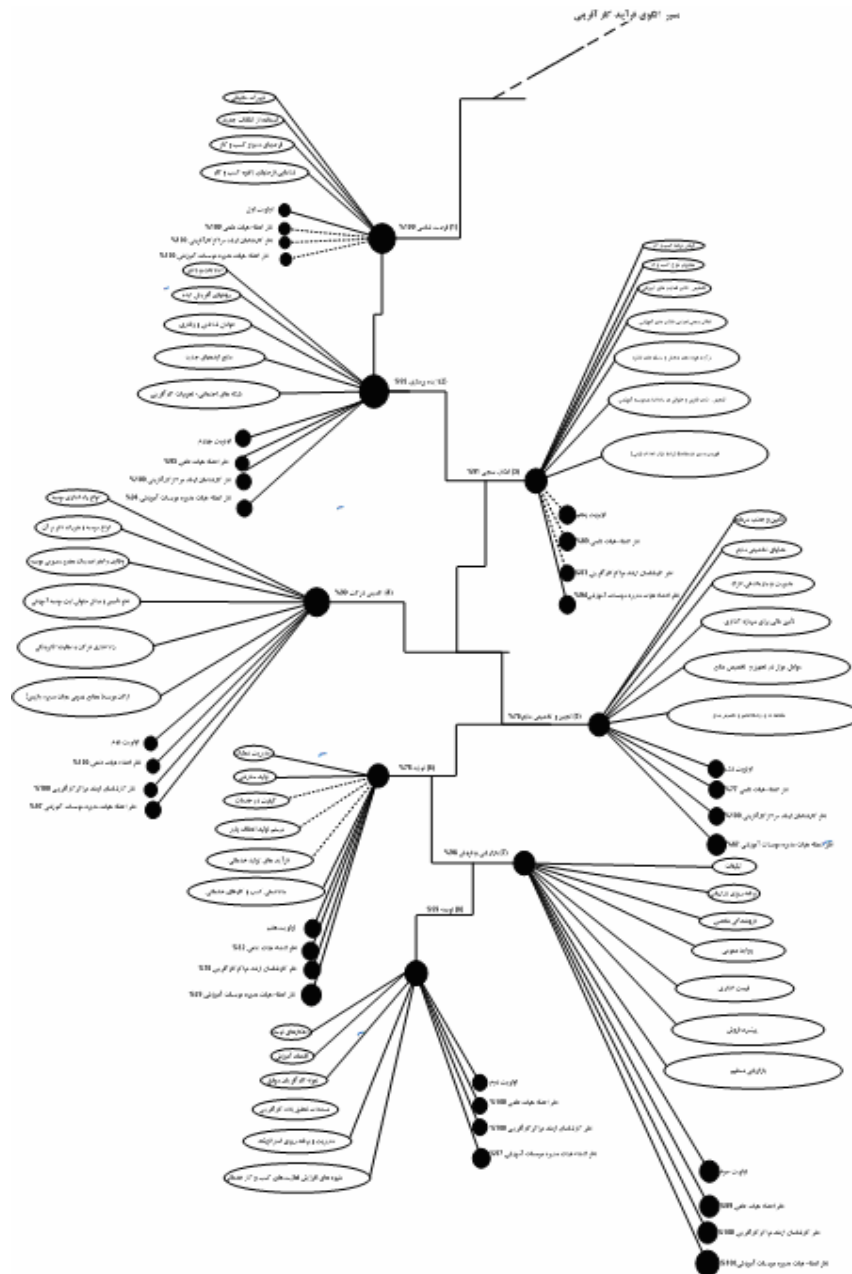
ضرورت مؤلفه‌ی توسعه در طراحی الگوی فرایند کارآفرینی مؤسسات آموزشی از نظر صاحب‌نظران حدود ۹۹ درصد است. یافته‌های مدنظر با نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط مرادی (۱۳۸۱)، احمدپورداریانی (۱۳۷۷)، احمدی (۱۳۸۳)، سکتون (۱۹۹۷)، سارا جک و آلیستر آندرسون (۱۹۹۹)، دیوید دیکنز و مارک فریل (۱۹۹۸)، مایکل برنان، آنتونی وال و پائوریک مک گوران (۲۰۰۵)، ای. بی. ابراهیم، کی. سوفانی (۲۰۰۲)، جان دیویس، میک‌هایبندر و جیمز پاول (۲۰۰۲)، توماس. ان. گاراوان و باراسینید (۱۹۹۴) هم‌سوئی دارد.

با این توصیف، الگوی پیشنهادی این پژوهش که براساس مؤلفه‌های برآمده از مبانی نظری و چارچوب پژوهش‌های انجام شده، تنظیم شده با توجه به یافته‌های پژوهشی که صاحب‌نظران علمی، تخصصی و اجرایی ارایه کرده‌اند، به‌دست آمده است. نحوه‌ی طراحی و ارایه‌ی الگوها به این صورت است که ابتدا مؤلفه‌های اصلی هشت‌گانه را با توجه به فرایند انجام‌پذیری در نظام کارآفرینی طبقه‌بندی و زیرمجموعه‌ی هر کدام از مولفه‌ها را که برگرفته از مبانی نظری پژوهش است، در کنار آن قرار می‌گیرد. در ادامه با توجه به نظر صاحب‌نظران به تفکیک علمی، تخصصی و اجرایی که شامل اعضای هیأت علمی، کارشناسان ارشد مراکز کارآفرینی و اعضای هیأت مدیره‌ی مؤسسات آموزشی است، میزان درصد هر یک از مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های آن مشخص شد. نحوه‌ی امتیازبندی در الگو با توجه به اولویت‌بندی انجام شده بر حسب میزان درصدی است که هر یک از

مؤلفه‌ها کسب کرده‌اند. در اولویت‌بندی نهایی از بحث فرایند در طراحی الگو به نتیجه‌گیری زیر می‌رسیم:

فرصت‌شناسی در اولویت اول (۱۰۰٪) تأسیس موسسه و توسعه در اولویت دوم (۹۹٪) بازاریابی و فروش در اولویت سوم (۹۶٪) ایده‌پردازی در اولویت چهارم (۹۵٪) امکان‌سنجی در اولویت پنجم (۹۱٪) تجهیز و تخصیص منابع در اولویت ششم (۷۶٪) و تولید در اولویت هفتم (۷۵٪).

در نمودار صفحه بعد الگوی نهایی فرایند کارآفرینی ترسیم و با توجه به اولویت‌های یادشده و نیز نظر صاحب‌نظران قسمت‌های مختلف مشخص و جریان شکل‌گیری الگو و مؤلفه‌های آن طراحی و تنظیم شده است.

نمودار ۱. الگوی فرایند کارآفرینی در مؤسسات آموزشی

منابع

۱. احمدی محمد (۱۳۸۳). نیازسنجی آموزش کارآفرینی در دانشجویان دوره کارشناسی رشته مهندسی برق دانشکده فنی دانشگاه تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران: دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
۲. ادهمی، ابراهیم (۱۳۸۱). مطالعه ویژگی‌های کارآفرینی مدیران ارشد صنایع غذایی اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان: رشته مدیریت بازرگانی - بازاریابی.
۳. بازرگان، عباس و جعفرزاده، مرتضی (۱۳۸۳). تحلیل عوامل موثر در کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاه تهران. مجله فرهنگ مدیریت. سال دوم، شماره هفتم.
۴. حسن مرادی، نرگس (۱۳۸۱). آرایه الگوی دانشگاه کارآفرین. پایان نامه دکترا. دانشگاه علوم تحقیقات.
۵. شاه حسینی، علی (۱۳۸۳). کارآفرینی، انتشارات آییز، تهران
۶. فیض بخش بازرگان، علی رضا و دهقان پور (۱۳۸۱). فرایند تصمیم‌گیری شروع به کارآفرینی. مجله دانش مدیریت. شماره ۵۸.
۷. قنادان، محمود (۱۳۸۴). اقتصاددانان بزرگ، تهران: نشر رسانه الکترونیک.
۸. میرعرب، رضا (۱۳۸۶). بررسی آگاهی از کارآفرینی در بین دانشجویان کارشناسی رشته‌های روانشناسی و علوم تربیتی در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ و طراحی الگوی برنامه آموزشی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران: دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
9. Baum, J.R., Locke, E.A., Smith, K.G. (2001). "A multidimensional model of venture growth", *Academy of Management Journal*, Vol. 44 No.2.
10. Brockner, Joel E. Higgins, Tory and Murray B. (2004). "Low Regulatory focus theory and the entrepreneurial process". *Journal of Business Venturing* 19.
11. Claudio. Tonin ,Bruno. Venditto(2001). " Innovative way of trance ferring education and training facilities in Namibia. The Adult Skills Development for Self – Employment (ASDSE) project paper presented to the 11th global In2001" Internalising entrepreneurship education and training “ Krugerpark (south Afreca) 2-4 july 2001.

12. Covin, J.G., Slevin, D.P. (1991). "A conceptual model of entrepreneurship as firm behavior", *Entrepreneurship: Theory & Practice*, Vol. 16 No.1.
13. Cunningham, J.B., Lischeron, J. (1991). "Defining entrepreneurship", *Journal of Small Business Management*, Vol. 29 No.1.
14. Davies, John; Hides, Mick and Powell James (2002). "Defining the development needs of entrepreneurs in SMEs". *Education+ Training*, Volume 44 Number 8/9.
15. Deakins, David and Freel, Mark (1998), "Entrepreneurial learning and the growth process in SMEs", *The Learning Organization*, Volume 5 · Number 3.
16. Driessen, M.P. and Zward. (1999). " The Role of the Entrepreneur in Small Business Success: The Entrepreneurship Sean. " *Proceeding of ICSB Singapore Conference*.
17. Freisen, P.H. (1982), "Innovation in conservative and entrepreneurial firms: two models of strategic momentum", *Strategic Management Journal*, Vol. 3 No.1.
18. Garavan, Thomas N. and O'Conneide Barra (1994). " Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and Evaluation".*Journal of European Industrial Training*, Volume 18 Number 11.
19. Gartner, W. B. (1989). "Some suggestions for research on entrepreneurial traits and characteristics". *Entrepreneurship Theory & Practice*. Fall.
20. Haber, Sigal, Reichel Arie. (2005), "The cumulative nature of the entrepreneurial process: The contribution of human capital, planning and environment resources to small venture performance". *Journal of Business Venturing* 22 (2007).
21. Hisrich, R.D. and peters, M.P (2002), "Entrepreneurship", 4th, ed., Irwin McGraw-Hill, Boston, MA.
22. Human Development Report (2002).” Deepening Democracy in a Fragmented Word”. UNDP Oxford University Press.
23. Humphrey, w. (2004). "Justifying a process improve ment {online}. News @ SEI interactive 3 ,1
24. Ibrahim, A.B. and Soufani, K. (2002), "Entrepreneurship education and training in Canada: a critical assessment", *Education + Training*, Volume 44 Number 8/9.
25. Jack, Sarah L. and Anderson, Alistair R. (1999), "Entrepreneurship education within the enterprise culture Producing reflective practitioners", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Volume 5, Number 3.
26. McGowan, Wall, Pauric; Brennan, Michael C. (2005), "Academic entrepreneurship Assessing preferences in nascent entrepreneurs", *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Volume12 ,Number 3.

27. Musk, G. (2000), " The educational needs of small business owners: ALOK in to the future" Journal of extension. 38.48
28. O'Shea, R.P., Allen, T.J., Chevalier, A. and Roche F. (2005). "Entrepreneurial Orientation, Technology Transfer and Spin off Performance of U.S". Universities. Research Policy 34 (7), 994-1009
29. Postigo Seogio. (2002)," Entrepreneurship education in Argentina:The Case of San Andres Univercity. " Paperpresented for the internatiazing entrepreneurship aducation and training Conference in Ent 2002. Malasya july 8-10.
30. Pretorius & Nieman and van Vuuren,(2005) " Critical evaluation of two modelsfor entrepreneurial education An improved model through integration"InternationalJournal of EducationalManagementVol.19, No.5 Emerald Group Publishing Limited. Perrealt,
31. Pretorius, Marius; Gideon Nieman and Jurie van Vuuren (2005). "Critical evaluation of two models for entrepreneurial education An improved model through integration", International Journal of Educational Management, Vol. 19 No. 5, 2005, www.emeraldinsight.com/0951-354X.htm
32. Ramanatchan, R. janesh, L.S.(1995). " enevgy resovrce allocation in corparating quolitatire an quanfitative criteria: an in tedrated madel" wsig goal programming and AHP Soua – E conamics, vol29, no30.
33. Raymond, W.S.(2003). " The Learning need of high potential enterpreneur in latin American. Presented at the intern atial Coferece. On entrepreneurship in latin American weinde mar,chilp octobre , 26-28. the missing link", European Journal of Innovation Management, Volume 8, Number 3.
34. Ropke Jochen,(2004). " The construction of entrepreneurship – Theoretical foundation and practical problems" –paper for the entrepreneurship workshop in Tehran , Iran.September 26-28
35. Sexton, D.L. (1997)". Learning needs of growth Oriented intrepreneurship" Journal of business venturing. 12.
36. Williams, Edward E Napier, H. Albert (2002). "World Bank Group Islamic Republic of Iran" An Agricultural policy note. Report No. 2948-IR. http://www.entrepreneurialprocess.com/ch1_7.htm